

го суспільства, то його характерною рисою є досить високий рівень соціальної дезінтеграції, яка супроводжується значною аномією, а це, в свою чергу, перешкоджає розвитку соціальної активності і ініціативи знизу, солідарності та взаємодопомоги. В суспільстві надзвичайно повільно складаються передумови, які дозволяли б самим громадянам з допомогою сім'ї, інших громадян, органів місцевого самоуправління, громадських організацій і, безперечно, самої держави справлятися зі своїми проблемами. В цьому контексті соціальна робота є важливим фактором підтримки і стимулювання громадянського суспільства. Її діяльність доцільно розглянути на трьох рівнях: через підтримку реальних матеріальних умов життя (житло, охорону здоров'я, соціальне забезпечення); організацію професійної системи допомоги населенню через мережу державних і недержавних установ; через надання інформації, підтримку різноманітних добровільних організацій соціального захисту та навчання навичкам самодопомоги. Останнє має особливе значення, бо наряду з катастрофічним скороченням фінансування, з кожним днем росте кількість споживачів послуг соціального забезпечення.

ПРОБЛЕМА СТОСУНКІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

О. Лисенко (відділ соціально-психологічної служби)

За віковою періодизацією Е. Еріксона основна психо-соціальна криза юнацтва полягає у конфлікті між прагненням до близькості та ізоляцією. Позитивне вирішення цього конфлікту приводить до розвитку у людини здатності формувати близькі і тривалі стосунки в дружбі, коханні, співпраці, незважаючи на труднощі відокремленого існування. Це положення дещо суперечить поширеній (не тільки серед педагогів) думці про те, що основне завдання юності — це професійне навчання, створення бази для кар'єри, а дружба і кохання — це те, що, скоріше, заважає досягненню головної мети.

Досвід роботи соціально-психологічної служби університету підтверджує важливість цього питання для наших студентів. В даному повідомленні пропонується на розгляд специфіка прояву і вирішення проблем невдоволеності стосунками, які складаються з друзями, батьками, коханими, викладачами у наших клієнтів.

За минулий навчальний рік співробітниками служби було проведено 193 індивідуальні консультації і вісім групових психологічних тренінгів. Більшість звертань наших клієнтів так чи інакше пов'язана з розладом у стосунках. Типовими проблемами є: прагнен-

ня встановити близькі стосунки і водночас невміння знайомитися, встановлювати і підтримувати контакти, адекватно висловлювати свої бажання і почуття, недовіра до інших, до протилежної статі, страх “зради”, страх розчинитися в іншому і втратити свою індивідуальність тощо. Найбільш важкі розлади в цій сфері, як правило, пов’язані з порушеннями стосунків між батьками і дітьми і несвідомим відтворенням травматичних ситуацій, пов’язаних з ними, чи прагненням компенсувати брак у стосунках з батьками — знайти в іншому “ідеального батька”.

Типові проблеми “зростання” достатньо ефективно вирішуються на рівні “тут і тепер”, тобто шляхом аналізу, більш об’ємного розгляду, віддзеркалення, усвідомлення ситуацій, які складаються зараз у реальному житті, чи безпосередньо в процесі індивідуальної консультації або групового тренінгу. Це стає темою розмов у тренінгах типу “марафон”, “особистісно центрована група”, а також змістом сцен в психодрамі. В результаті групової роботи знижуються тривога, напруження стосовно інших людей, виникає краще розуміння себе, інших, поліпшується вміння реалізовувати свої потреби у близьких стосунках.

Звичайно, наслідки такого короткочасного втручання суто індивідуальні й залежать від глибини та обсягу попереднього розладу. В деяких випадках цього цілком достатньо на шляху вирішення вікової кризи, в інших — це стає тільки початком для тривалішої психокорекції, в процесі якої проробляються конфлікти дитинства, знаходяться можливості встановлення більш зрілих стосунків із власними батьками, прийняття їх і себе. А внаслідок цього виникає можливість встановлювати більш реалістичні, здорові стосунки з іншими. Як висловилася одна студентка, яка усвідомила, що тривалий час “віддавала” ролі своїх батьків подругам та юнакам, але (і саме тому, що) “відмовляла” в цьому праві реальним батькам: “Бути дорослим — це вміти прощати”.

У цьому відбивається розуміння того, що бути дорослим — це також вміти встановлювати зрілі стосунки з людьми. На жаль, досить часто це вміння не приходить автоматично чи природно, особливо, коли є порушення стосунків на попередніх етапах розвитку особистості, а соціальна ситуація не сприяє цьому, бо в ній панує конкурентність, підозрілість, відокремленість.

Позитивному вирішенню психосоціальної кризи юності сприяє така соціальна ситуація, яка характеризується партнерством, кооперацією, взаємоповагою, довірою. В лабораторних умовах вона може бути створена під час групової чи індивідуальної психокорек-

ції, а в реальних — це питання організації стосунків і створення відповідної соціально-психологічної атмосфери в навчальному процесі, і в усіх сферах студентського життя.

СІМЕЙНИЙ ФАКТОР У ГЕНЕЗИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

В. Первий (Школа соціальної роботи)

Проблема сім'ї та сімейного виховання в аспекті генези агресивних форм поведінки має велике значення, оскільки дозволяє зрозуміти її через відчуження особистості, початок якого закладається в сім'ї. Зрозуміло, що не тільки вона "винна" у цьому, хоча б через те, що частина (хоч і незначна) дітей взагалі виховується поза сім'єю. Однак безсумнівним є те, що багато батьків неналежним чином ставляться до своїх дітей через те, що їх у свою чергу так виховували, що вони в силу зайнятості, матеріальних нестатків, невігластва і т. ін. об'єктивно не мають можливості інакше здійснювати сімейне виховання.

Ми обстежили 84 особи чоловічої статі у віці від 18 до 25 років з різними типами особистості: експлозивним (28 чоловік), афективно-нестійким (24 чоловіки), аутистичним (12 чоловік), демонстративним (20 чоловік).

Отримані нами дані свідчать про те, що у більшості спостережень відмічалось виховання за типом гіпоопіки (33,88%) та гіперопіки (28,93%). Набагато рідше зустрічалось виховання за типом "попелюшки" (6,61%) і "ежових рукавиць" (13,22%). Цікавим є той факт, що практично вихованням усіх обстежених займались особи жіночої статі, у більшості випадків — матері (51,24%) та бабусі по материнській лінії (39,67%).

Характерним для всіх обстежених була відсутність у вихованні цілісної тріади "батько-мати-дитина". Відсутність батька (взагалі або як вихователя) сприяла формуванню недисциплінованості, агресивності, схильності до асоціальних дій. Це пояснюється тим, що для хлопчиків батько є прикладом чоловічої поведінки, він забезпечує впевненість та стійкість у соціальному включенні дитини в життя, віднайдення свого місця, що в сукупності є основою майбутнього ставлення до себе та до інших.

Таким чином, відсутність виховної батьківської ролі сприяє виникненню та фіксації у дитини позиції відкинутого. Звідси впливає уповільнене дозрівання особистості, структурування її дисгармонії, закладається базова основа агресивних форм поведінки.